

COOPERACIÓ PER A LA IGUALTAT

Un compromís vigent

COOPERACIÓ

Dones i violència El Salvador

El llegat d'una guerra per a temps de pau insegura

gener 2014

"Absència" és la paraula que millor expressa com van participar les dones a la transició pactada de la guerra a la pau a El Salvador. Per això, quan les organitzacions de dones van haver de reflectir com havien participat als Acords de Pau signats entre el FMLN i el Govern el Gener de 1992, no se'ls va acudir una imatge millor que una pàgina en blanc publicada a un diari nacional.

Les poques dones dirigents –Lorena Peña, Ana Guadalupe, Nidia Díaz- que havien integrat els espais on es va decidir com i quan acabar la guerra no van poder evitar que els Acords de Pau fossin un "pacte entre homes": escrits totalment en masculí, els acords no contenien cap referència a les dones, malgrat que aquestes representaven el 30% dels gairebé 14 mil guerrillers desmobilitzats i més del 60% de la població civil que va recolzar el FMLN durant 12 anys de guerra civil.

L'absència de les dones va ser tan notable que només va poder explicar-se tirant de les idees més conservadores i masclistes sobre les dones, sobre les seves actuacions i els seus interessos suposadament sempre determinats per la cura dels altres i l'abnegació. Així, per exemple, l'absència de les reivindicacions de les dones a la lletra i l'esperit dels Acords de Pau es va justificar argumentant que les dones sempre necessitaven el mateix que la seva família, la seva comunitat o el seu grup ètnic, i per tant no necessitaven ser esmentades. Quan les feministes van qüestionar la invisibilització dels aportacions de les dones en la recerca dels seus familiars desapareguts o reclamant el respecte als drets humans i la democràcia, la dirigència del FMLN va afirmar que cap dona era mereixedora de seure a la taula de negociacions de pau, tan sols per haver liderat aquelles lluites tan "pròpies de dones" a l'Amèrica Llatina.

En la mateixa tònica, el programa de transferència de terres inclòs als Acords de Pau va excloure les camperoles casades o unides amb l'argument que van ser els camperols homes els qui havien ocupat i treballat les terres durant la guerra, en la seva qualitat de caps de família. Les 3.285 guerrilleres del FMLN desmobilitzades, de les quals el 80% tenia fills menors de 12 anys, i el 30% eren caps de llar, no van trobar respostes a les seves necessitats als plans de reinserció pactats.

Una investigació realitzada el 1995 per la Fundació 16 de Gener, conclouïa que l'absoluta majoria de les ex guerrilleres s'havia reinserit a la llar, no havia rebut terres, ni beques, ni capacitació ocupacional. Les poques que van tenir accés a formació es van preparar en tasques tradicionalment femenines i van acabar engrossint les files del sector informal.

Les organitzacions de dones van estar absents en el disseny de les polítiques de reconstrucció, i la seva contribució als esforços de reconciliació familiar i social no van rebre cap recolzament per part de l'Estat, entre altres raons perquè se suposava que tals esforços formen part de les funcions naturals que realitzen les dones a les seves vides quotidianes i per conseqüent no són mereixedores de cap reconeixement. Al balanç oficial de pèrdues durant el conflicte, tampoc van ser reconeguts els "dolors invisibles" de la guerra: les destrosses emocionals, la violència sexual patida per les dones, les maternitats trencades...

Aquesta absència dels interessos de les dones i les seves organitzacions en el disseny de la pau explica l'apatia i el desànim que moltes ex col·laboradores del FMLN van expressar durant els anys posteriors a la guerra, per exemple quan es van abstenir massivament de votar a les anomenades "eleccions del segle" en 1994 perquè si la pau, un bé anhelat després de tants anys de destrucció, no era capaç de recollir les seves aspiracions i necessitats, què quedava per fer?, cap on calia mirar?.

Mai es va combatre a fons la cultura de la violència ni la impunitat

L'absència de les dones no només va tenir efectes negatius per a les pròpies dones, també els va tenir per al conjunt de la població. Els Acords de Pau no van qüestionar les relacions de dominació dels homes envers les dones i, en no fer-ho, van deixar de costat un element que està a la base de la cultura violenta i autoritària que caracteritza les relacions socials a El Salvador.

Durant l'etapa de la reconstrucció post conflicte mai es va abordar amb seriositat la tasca de desactivar els comportaments característics d'una "cultura de guerra": la incapacitat per a dialogar amb l'adversari, la predisposició cap a l'obediència, la dicotomia simple entre bons i dolents, l'estigmatització i el rebuig cap els qui pensen diferent o dissenteixen d'alguna orientació; les formes violentes de resoldre els conflictes –tan pròpies de la masculinitat hegemònica... Aquests aprenentatges van romandre inalterats perquè no van ser contrarestatos de manera conscient, convertint-se en un obstacle per a la construcció d'una pau positiva que assenti les bases per a una convivència respectuosa i democràtica...especialment quan més de 450 mil armes estan encara en mans de persones civils a El Salvador.

Al igual que en altres països de la regió, el conflicte armat salvadorenc va deixar com a herència a les generacions posteriors una cultura marcada per valors patriarcal i misògins, que impregna tota la societat salvadorenc i es reflecteix en polítiques d'Estat que propicien la impunitat, tant d'aquells que van cometre greus violacions als Drets Humans durant la guerra (Llei d'Amnistia) com dels homes particulars que exerceixen tota classe de violència contra les dones.

Com expressava una feminista salvadorenc el 2010, “tot i que a la seva base hi ha un component cultural de legitimació de la violència contra les dones, aquesta troba major cabuda quan hi ha impunitat, quan no es veuen clars els mecanismes per a la persecució del delict”.

Dues dècades després de signar els Acords de Pau i després de gairebé cinc anys de govern del FMLN, El Salvador és un dels països més violents, perillosos i insegurs del món. El 2011 la societat salvadorenc patia una taxa d'assassinats de 71 per cada 100 mil habitants; la violència delinqüencial exercida per desenes de milers de joves organitzats en “mares”, s'articula de manera perversa amb la violència del crim organitzat, les xarxes de narcotràfic i el tràfic d'armes; la violència de l'Estat adopta la forma de patrulles militars recorrent camins i comunitats, suposadament per vetllar per la seguretat ciutadana; i la taxa de femicidis era la més elevada del planeta: 628 dones assassinades, és a dir, una cada 13 hores.

Alguns analistes sostenen que aquestes noves formes de violència social s'han instal·lat a la societat salvadorenc “com una manera d'estar en societat”, tornant-se difoses i generant un clima social d'inseguretat i por, davant la percepció d'un entorn violent a la comunitat de residència. Aquestes noves formes de violència que s'expressen en diversos àmbits i sobretot en territoris urbans tenen entre les seves principals víctimes les dones, com ho proven les dades actuals de l' Institut de Medicina Legal: el 85% de les agressions sexuals denunciades són patides per nenes d'entre 10 i 14 anys; el 38% d'elles són comeses per un familiar i el 36% per persones conegudes.

Malgrat l'entrada en vigència de la Llei Especial Integral per a una Vida Lliure de Violència al gener del 2012, i de les declaracions de l'actual president de la República qui va prometre aplicar "zero tolerància" a qualsevol forma de violència contra les dones, les dades indiquen tot el contrari. La violència contra les dones segueix estant dos punts per sobre del que els estàndards internacionals consideren pandèmia social: 12 dones assassinades per cada 100 mil. Els femicidis comesos es produeixen amb tremendes dosis de sanya: dels 477 enregistrats de gener a octubre de 2010, 74 eren menors de 17 anys d'edat, 13 de les dones assassinades van ser torturades, 14 calcinades i 8 decapitades.

Les organitzacions feministes salvadorenques despleguen ingents esforços per a denunciar la violència contra les dones, un fenomen poc visible "degut a que és considerada normal per una cultura patriarcal que permet i autoritza els homes a fer el que ells vulguin. Es veu normal que un home cridi i maltracti la seva dona, toqui i violi una nena o adolescent, o mati per gelos la seva parella". Una cultura de violència i impunitat que la guerra va agreujar, els Acords de Pau no van prendre en consideració, la reconstrucció post conflicte no va combatre efectivament... i que ha donat lloc a una pau insegura, on les dones viuen amb temor tant de sortir al carrer com de romandre a les cases.

COOPERACIÓ

Aquest és un butlletí produït pel Programa Feminista La Corriente i Cooperació. Trobareu més informació a www.lacorrientenicaragua.org o

<http://www.cooperaccio.org> / <http://cooperaccio.org/plataforma/>

a facebook: /programafeminista.lacorriente /cooperaccio

twitter: @lacorrientenica @Cooperaccio

Amb el suport de:

